

IN MEMORIAM

Búcsú egy igaz felfedező kutatótól¹

In memoriam Vremir Mátyás (1970–2020)

Vremir Mátyás kutató, felfedező, neves paleontológus, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézetének gróf Mikó Imre-émléklappal kitüntetett munkatársa halála nemcsak a magyar, a romániai, hanem a nemzetközi tudományos közösség számára is nagy veszteség.

Vremir Mátyás 1970. november 13-án született Kolozsvárt, tanulmányait is itt végezte. Művészi érzékét szüleitől örökölte, és felsőfokú tanulmányai alatt belekóstolt a rajz művészetébe is (a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Egyetemen rajzpedagógia szakán tanult három évig), különös tehetségét bizonyára ez is színezte. Ezt követően, 1999-ben a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen diplomázott geológus mérnökként, 2001-ben mesteri fokozatot szerzett ugyanott (alkalmazott paleontológia és paleoökológia szakon).

2005-ig gyakornokként dolgozott az egyetem Geológia–Paleontológia Tanszékének magyar szakán, miközben a nyíregyházi Jósza András Múzeum szakértő munkatársa is volt.

2005 és 2010 között olaj- és gázkutató geológus mérnökként dolgozott előbb az angol International Logging Inc., majd az amerikai Weatherford olajkutató cégeknek, főként Közép-Afrikában.

Amikor 2010-ben az EME-hez került, már hírneves kutató volt, mi csupán a teret biztosítottuk számára, mely által szabadon kibontakozhatott és kutatható, terepmunkákra, tudományos értekezletekre, kiállításokra járhatott.

Különös tehetsége volt, bármibe is kezdett, sugárzó erővel végezte, és vonzotta a szakembereket maga mellé.

2010-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület egyéni kutatójaként vezetett geológiai, rétegtani és őslénytani kutatásokat az Erdélyi-medence délnyugati régiójában. Ugyanakkor őslénytani feltárást vezetett a bajorországi Solnhof-medence aktív kőbányák által veszélyeztetett lelőhelyein, illetve számos mentőásatást irányított a Krím-félsziget magashegységeiben.

Száma számára nem létezett lehetetlen, minden nehézség egy-egy kihívás volt, egy újabb mérföldkő a sikeres felfedezéshez. A terepmunka szépségét sok kollégájával/munkatársával megszerette, s a kutatás időigényes mérési, feldolgozási részeivel is kiválóan megbirkózott. Kutatásai

¹ Búcsúbeszéd, melynek részletei Vremir Mátyás ravatalánál hangzottak el a Házsongárdi temetőben, Kolozsvárt, 2020. július 31-én.

eredményeit több mint száz publikációban tette közzé, rangos nemzetközi lapokban is (PNAS, AMNH Science, Cretaceous Research, Quaternary Research, Naturwissenschaften stb.). Ez a közléssorozat Intézményünknek is nagy büszkesége, hírnevünket jelentősen öregbítette.

Legfontosabb felfedezése 2009 szeptemberében volt Szászsebestől 2,5 kilométernyire északra, a Sebes folyó medrében, Lámkerék közelében, ahol egy új, ragadozó dinoszauruszfaj maradványait találta meg (különböző csigolyákból, a vállövből, medenceövből és végtagokból álló részleges csontvázat). A Balaur bondoc, azaz 'zömök sárkány' névre keresztelt, viszonylag kis termetű, ámde rendkívül erős állat körülbelül 70 millió évvel ezelőtt élhetett a mai Románia területén, amely annak idején a magasabb tengerszint miatt szigetvilág volt. Ez az első megfelelően teljes és jó állapotban megőrződött theropoda fajhoz tartozó szenzációs fosszília, amely a késő kréta kori Európából származik.

Az igen fontos tudományos leletet a megtalálójára 2010 elején adományozta az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek (a példány holotípusa EME VP.313-as leltári számú).

A leletek leírása 2010. augusztus 31-én jelent meg *An aberrant island-dwelling theropod dinosaur from the Late Cretaceous of Romania* címmel (<https://doi.org/10.1073/pnas.1006970107>) az Amerikai Tudományos Akadémia folyóiratában (Proceedings of the National Academy of Science – PNAS) Vremir Mátyás (az EME tudományos munkatársa) és a közreműködő kutatók munkája által: Csiki Zoltán (a Bukaresti Egyetem Geofizikai és Geológiai Karának lektora), Stephen Brusatte (a Columbia Egyetem Föld- és Környezettudományi Karának kutatója) és Mark Norell (a New York-i Amerikai Természettudományi Múzeum paleontológiai részlegének igazgatója).

2010-ben, amikor felfedezései közül a legismertebbet közölte: a *zömök sárkányt*, azaz tudományos nevén a Balaur bondocot (http://www.balaurbondoc.ro/balaur_hu.html), a romániai sajtó elárasztotta intézményünket, két rögtönzött sajtótájékoztatót is kellett

szerveznünk, ahol Matyi türelmesen, szakszerűen, higgadtan mutatta be a leletek darabjait, holott már kutatásainak következő lépései jártak a fejében. Igen, ez nagyobb érdeklődést jelentett a román társadalomnak, mint az azt megelőző évben intézményünk megalakulásának 150 éves évfordulója. Miért az EME-nek adományozza a leleteket, mi az EME? Itt kutatók is vannak? – hangzott a kérdések sorozata...

Két évvel később szintén a Sebes folyó üledékében dinoszauruszok, teknősök és kisemlősök maradványait találta meg, a csontokon látható harapásnyomok alapján valószínűsítette, hogy valamennyi állat krokodilok marcangolásának esett áldozatul, csontjaik pedig azért maradtak meg, mert az üledékbe kerültek. Az őshüllő csontjainak preparálása, az új faj tudományos leírása közel négy évig tartott (az Eurazhdarcho langendorfensis maradványai). Vremir a brit Southamptoni Egyetem és a Rio de Janeiró-i Nemzeti Múzeum szakembereivel közösen az új

pteroszauruszfajt bemutató tudományos dolgozatot írt *A New Azhdarchid Pterosaur from the Late Cretaceous of the Transylvanian Basin, Romania: Implications for Azhdarchid Diversity and Distribution* címmel. Az Eurazhdarcho langendorfensis nevű új fajról a PLoS One tudományos folyóiratban jelent meg tanulmány 2013. január 30-án: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0054268>, melyben a szerzők az anatómiai és csonttani vizsgálaton kívül az azhdarchidák életmódjára, ökológiai viszonyaira és diverzitására is kitértek. A felfedezett faj nevét az ezzel rokonítható faj, az ázsiai azhdarcho nevéből és a lelet helyszínének nevéből (a szászok által alapított Lámkerék német neve Langendorf) rakták össze. A kutatók szerint a repülő őshüllő a szárnyainak háromméteres feszítávolsága ellenére tízkilósnál könnyebb lehetett, és feltehetőleg mindenevő volt (a példány holotípusa EME VP.312-es leltári számú).

Matyi nemcsak felfedező egyéniség, hanem remek szakmai kapcsolatrendszer alapítója, kiépítője, s valójában ez a szakmaiság is kiválóságából fakadt. Együttműködött számos rangos hazai és külföldi intézménnyel: a Bukaresti Egyetem Geológia és Geofizika Karának paleontológia tanszékével, a szászsebesi Ioan Raica Múzeummal, az Amerikai Természettudományi Múzeum Őslénytárával, a Floridai Egyetemmel, valamint az Edinburgh-i Egyetem, a Southamptoni Egyetem, a Bristoli Egyetem, a Karlsruhei Múzeum, a Müncheneri Állami Gyűjtemény, a Tübingeni Egyetem, a Francia Tudományos Kutatóközpont, a Szimferopoli Egyetem, a patagóniai Rio Negro-i Egyetem, a brazil Rio de Janeiro-i Egyetem, a Kínai Tudományos Akadémia Őslénytani Intézetének stb. több kutatójával.

Tudományos újdonsággal bíró, világraszóló leleteit nemes nagylelkűséggel az EME gyűjteményeinek gyarapítására ajánlotta fel, és általuk új paleontológiai gyűjtemény létrehozását ösztönözte.

„Fontosnak tartom, hogy az EME őrizhesse és kezelhesse ezeket a rendkívüli leleteket, amelyek egyúttal megfelelő »magot« képezhetnének az EME egykor híres kőzet-, ásvány- és őslénygyűjteményének újbóli megalapozásához” – írta szándéknyilatkozatában az adományozó Vremir Mátyás.

2010. november 19-én A Magyar Tudomány Napja Erdélyben 9. fórumán vette át a Gr. Mikó Imre-emléklakettet jeles kutatói munkájáért, s ugyanaznap ünnepélyes keretek közt nyílt meg a zömök sárkány kiállítás az EME központi székházában. A kiállított leletek azóta is nagy érdeklődésnek örvendenek, intézményünk több alkalommal szervezett vetítéssel egybekötött ismeretterjesztő bemutatót az érdeklődők, csoportos látogatók, diákok számára.

Vremir Mátyás 2017-ben meghívott plenáris előadó volt A Magyar Tudomány Napja Erdélyben 16. fórumán. *Az erdélyi felső-kréta korú gerinces fauna újraértékelése a legújabb kutatások tükrében* című előadását valamennyien nagy érdeklődéssel kísértük, s talán akkor észlelhettük, érzékelhettük – kutatása eredményeinek bemutatása során –, hogy Matyi nem csupán egyetlen leletre talált rá „véletlenszerűen”, „szerencsésnek mondhatóan”, hanem a jól kidolgozott, tudatos, szakmailag átitott terepmunkák, célratoró, szorgalmas egyénisége és az olykor megszállott folyamatos munka eredménye vezette az újabb leletek felfedezéséhez. Mint mondotta, „*Az erdélyi sziget kitérűl abban is, hogy aberráns elváltozások (pl. nanizmus, gigantizmus stb.) mutatkoznak a legkülönbözőbb állatcsoportoknál. A legújabb feltárások eredményei arra engednek következtetni, hogy a nyugat-európai paleontológiai sémára épült képiünk meglehetősen bizonytalan. Teljes csontvázak, rendkívüli asszociációk, új korhatározások, korszerű geotektonikai és ősföldrajzi értelmezések teljesen más fényt vetítenek Erdélyre és az akkori erdélyi szigetre a dinoszauruszok kihalásának utolsó felvonásában*”.

2018-ban közölte kutatótársaival együtt egy eddig nem ismert, a romániai Puj (Pui, Hunyad megye) környékéről származó kréta időszakbeli ősemlős (*Litovoi tholocephalos*) csontvázmaradványának kutatási eredményeit az Amerikai Tudományos Akadémia Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS) folyóiratában (<https://doi.org/10.1073/pnas.1801143115>).

Majd 2019-ben egy új tanulmányt publikált szerzőtársaival a Nature Scientific Reports február 13-i számában (<https://doi.org/10.1038/s41598-018-36305-3>), amelyben Vremir Mátyás néhány évvel ezelőtt felfedezett leleteit elemzik. Egy $80 \times 50 \times 20$ cm-es finomszemcsés kőzetlencsében talált rá a tojásbéjdarabok ezreit, 13 szinte teljesen ép tojást és frissen kikelt, illetve felnőtt madarak (*Enantiornithes*) csontjait tartalmazó maradványokra. Nagyon valószínű, hogy az erdélyi leletegyüttes a világ legrégebbi, többféle állat együttes fészkelését jelző bizonyíték, így tehát a felfedezés egyedülállónak számít Európában, és nagyon ritka világviszonylatban is. Ezt az Erdélyben, Szászsebes (Sebeș) közelében talált leletet, amely a legkorábbi ismert eset a fészekmegosztásra, szintén intézményünk őrzi (a példány holotípusa EME VP.314-es leltári számú).

Tehát újabb leletek, eredmények, nemzetközi sikerek és ezek folyamatos publikációi tükrözik Matyi kiváló szakmai teljesítményét.

Matyi csakis úgy lehetett egy igazi felfedező kutató, mert megvolt hozzá megfelelő családi háttér, a szeretet, a művészi tehetséggel megáldott édesanyja és édesapja által. És a szakmai képzést követően volt egy olyan társ, feleség, aki mélyen megértette a kutató szenvedélyét, s hagyta szabadon, szakmájában evezni. És a családjában ott van a két remek fia, akik az ásatások, terepmunkák szemlélői, csodálói, akikkel megoszhatta a közös kutatások élményeinek örömét. Ugyanakkor ott van egy intézmény, amely biztonságos háttérrel szolgált.

Igen, kedves édesanya, feleség, fiúk, nagy család, barátok és kollégák, ti mindannyian részesei vagytok nagy felfedezéseinek, nélkületek Matyi nem tudta volna mindezeket megvalósítani. Büszkék vagyunk, és örülünk az eredményeknek, a maradandó alkotásoknak, melyeket gondosan őrizhetünk,² s ezáltal, Matyi, egy kicsit te is velünk maradsz.

Egy csákány, temérdek lelet, mikroszkóp az asztalon, félbemaradt mérés, írás...

Te, aki a karantén ideje alatt is kérvényezted az intézeti kutatási lehetőséget, a terepmunkát;

Te, a nyughatatlan lelkű felfedező, az örök mozgó, kereső, különös érzékkel kutató, a legértékesebb darabokra rátaláló, melyeket büszkén őrizhetünk.

Nem lehet, hogy ez a szellem ne maradjon itt velünk!

Isten nyugosztaljon, Matyi, itt, a Házsongárdi Panteonban, s nem csak itt; hiszen tudjuk, hogy bárhol további értékes lelet kerül elő, Matyi, te mindig ott leszel!

Kolozsvárt, 2020. július 31.

Bitay Enikő
EME-főtitkár

² A Vremir Mátyás által felfedezett leleteket az EME gyűjteményeiben őrizzük, munkásságának eredményeit pedig az Erdélyi Digitális Adattár tudóstárában tesszük közzé, értékes közleményeinek lajstroma az MTMT-ben olvasható.